

Passejar per les ciutats, entre imatges i paraules

Anna Devís Arbona

Ricard Huerta. *Lletres de ciutats*. Lleida, Edicions de la Universitat de Lleida, 2014.

Els qui tenim la sort d'haver rebut una educació des de ben menuts i de continuar, passats els anys, vivint entre papers manuscrits, escrits amb l'ordinador o entre llibres, en definitiva, envoltats de paraules i lletres, tenim una visió grafo-cèntrica del llenguatge, fins i tot, de la vida.

Amparo Tusón, en *Anàlisi de la conversa* (1995), ens recorda que és molt més natural en l'espècie humana la parla que l'escriptura: la parla és espontània mentre que l'escriptura s'ha d'aprendre; fem servir el codi oral quotidianament mentre que l'escriptura no és, ni molt menys, tan habitual; totes les llengües disposen d'un codi oral mentre que no totes gaudeixen d'un codi escrit normalitzat. No obstant això, les lletres tenen la virtut de la permanència, de romandre al lloc, el moment i el context en què foren creades per emetre un missatge; i esdevenir, així, fidels testimonis de l'acte de comunicació que van protagonitzar.

Ricard Huerta, en *Lletres de ciutats* ens proposa això, que passegem per les ciutats tot i descobrint que darrere de cada rètol, de cada paraula o de cada lletra hi ha una història, una part del patrimoni cultural que pertany als ciutadans que s'apropien de l'indret cada dia en caminar-lo, gaudir-lo i, en definitiva, viure'l.

En el primer capítol de l'obra, l'autor ens ho deixa ben clar: pretén que els entrevistats s'aproximen a les seues ciu-

tats, les «lliquen» a través de les lletres. I triar les ciutats li va resultar relativament fàcil en tractar-se de ciutats «pròximes», i en comptar amb amics i amigues que hi viuen i que han acceptat el repte de respondre a les preguntes que en l'entrevista, més aviat en la conversa, Ricard Huerta els proposava: «El potencial comunicador de les lletres en la ciutat és tan atractiu i aclaparador que qualsevol ciutadà podria reflexionar sobre el paper que tenen al seu imaginari visual aquests elements gràfics».

L'origen, doncs, d'aquesta idea rau en l'interès per la cultura visual i per l'educació artística. En aquest sentit, es proposa d'ampliar el que inicialment s'entenia com a obra d'art i considerar la ciutat i les seues manifestacions com a objectes d'anàlisi. Perquè «els ritmes de les ciutats concentren idees i significats» i perquè «cal mirar amb més interès el que tenim pròxim».

Però aquesta mirada no es podria entendre si ens oblidem que qui la proposa és «mestre», especialista en educació plàstica i, per això, aquesta obra aconsegueix un doble objectiu: descobrir i redescobrir el patrimoni de les nostres ciutats i revifar la passió per les lletres «que de tant vore-les i gastar-les, les tenim infravalorades».

En primer lloc, ens endinsem a *Alacant* de la mà de Joan van der Hofst-dat, amb qui es proposa una passejada pels

llocs i els «rètols» més emblemàtics de la ciutat. I endinsats en el tema del grafisme, Joan ens fa veure com, amb una rapidesa de vertigen, s'ha canviat tot el sistema de representació i s'ha passat de l'experiència analògica a «l'escenari virtual i digital de les pantalles».

Sobre l'ambient tipogràfic, es valora el contrast entre el clàssic i el modern i es considera que aquest *remix* és interessant i actiu. Entrevistador i entrevistat fan un repàs dels llocs i llurs cartells més emblemàtics de la ciutat, com ara el mural de l'Hotel Gran Sol o el MARQ, el museu d'arqueologia, que s'ha convertit en pocs anys en un element de referència i que evidencia que l'oferta de sol i platja de la ciutat s'ha obert cap a altres alternatives de caire més cultural. Finalment, Ricard i Joan pujaren a l'ermita de la Santa Creu on pogueren contemplar les vistes de la ciutat i gaudir del seu encís mariner.

Una ciutat tan cosmopolita, viva i complexa com *Barcelona* no és fàcil de passejar en unes poques pàgines però l'autor gosa de fer-ho amb Pilar Vélez, directora del DHUB Disseny Hub de Barcelona. I com que Barcelona és ciutat de museus, inicien el recorregut al MACBA (Museu d'Art Contemporani de Barcelona) on una bona part de les obres d'art que es poden contemplar «venen inscrites amb motius visuals que solen ser lletres o símbols d'escriptures variades». Convé destacar la reflexió de Pilar Vélez sobre el que li interessa de les arts gràfiques, la part tècnica «tot allò que fa possible passar de la idea i el disseny a la realitat».

Però si la ciutat de Barcelona és inabastable ho és, en part, perquè viu preocupada pel seu patrimoni; no només amb personatges com Miró o Tàpies o estètiques com la modernista, sinó perquè saben vendre la ciutat: als anys 80 el

valencià Xavier Mariscal creà el famós cartell en què separava la ciutat en tres mots BAR CEL ONA. Pilar Vélez aterra també a les lletres de marques tan catalanes com *Cacaolat* o *Vichy Catalan* o es compromet en afirmar que caldria regular algun aspecte pel que fa a la col·locació dels rètols.

Però a nivell visual, Barcelona no seria el que és sense Joan Brossa, de qui diu la llegenda que sempre es va desplaçar per Barcelona a peu; cal dir que Barcelona sempre ha estimat molt la poesia de Brossa. En aquest sentit s'acaba d'editar *Itineraris brossians*, una obra que ens guia a través dels carrers i parcs de Barcelona buscant els rastres de Joan Brossa:

Des dels temps fundacionals de Dau al Set a la plaça Molina fins al monument al llibre de la Gran Via. És la seva vida, la seva poesia viva i quotidiana, el seu llegat als vianants atrafegats, als passejants encantats. Així ho va voler Joan Brossa, l'home del somriure murri, dels ulls picardiosos, de les mans que sabien fer jocs de màgia. (Jordi Hereu, l'alcalde de Barcelona)

Encetem el recorregut per *Girona* amb el record del llibre *Girona* de Josep Pla, que presenta una ciutat amb un aspecte modern però construïda amb parets antigues. La professora i investigadora de la Universitat de Girona Mariona Masgrau comenta: «la sensació que em produeix és la d'una ciutat que es munta i es desmunta contínuament». Certament, Ricard Huerta considera també que «té un encant que va més enllà del casc històric o la majestuositat de la catedral. S'hi pot passejar, té una mesura abarcal·lable».

De les lletres de Girona es comença per recordar la G que es va fer servir com a marca i que l'autor considera «bastant lletja» tot i admetre que ha de ser majúscula per tractar-se d'una ciutat senyorial. Com en altres ocasions, la conversa s'endinsa en altres temes, com ara el polític,

en erigir-se la ciutat en un dels epicentres de l'independentisme català, qüestió de rabiosa i incessant actualitat. I d'ací a la valoració dels grafitis, i dels grafitis polítics, és tot una. En aquest cas, importava més el contingut del missatge que la seua estètica o, fins i tot, que la manca de cura lingüística: tots els grafiters no havien estudiat la llengua i podia esmussar contemplar «Paisos catalans» sense dièresi en la «i».

En resum, una ciutat que sembla encara a la recerca d'un estil gràfic però que Ricard Huerta embelleix, si cap encara més, amb els seus mots «El sol fuig amb matisos rosa per darrere de les muntanyes que envolten l'aigua. Una tovallola de la Coca-Cola destaca sobre el verd, amb les seues lletres blanques sobre color roig».

En arribar a la ciutat de *Lleida* comprovem amb Glòria Jové, professora de la Universitat de Lleida, que l'obra que presentem ens permet mirar les ciutats amb uns altres ulls. L'autora reconstrueix a través de la seua vida, des de la infància quan viatjava amb la seua família a comprar a les botigues del carrer Major. Així, les lletres dels comerços constituïran l'eix vertebrador del recorregut fins acabar en una plaça on es destaca el rètol del Bar Triunfo, idèntic al de la mítica revista *Triunfo*; en parlen de l'ambient intercultural de la plaça; Lleida esdevé així una amable ciutat d'acollida d'immigració.

Ricard Huerta i Glòria Jové reconduïxen l'itinerari per recuperar els edificis que estaven inundats de lletres i l'empremta d'un personatge lleidatà tan important per a la tipografia com Enric Crous-Vidal. Des de la mirada d'educadora, i ja al museu de Lleida, Glòria Jové considera que les lletres poden contribuir a acostar el patrimoni a la gent més jove.

A *Palma de Mallorca*, la conversa amb Joana Cotoner ens aboca, des de l'inici, al reconeixement que a la ciutat, des del punt de vista tipogràfic, s'ha perdut molt, tot i que encara es conserven, per exemple, les magnífiques inscripcions dibuixades amb llapissera que Joan Miró va deixar al mas on tenia el seu primer estudi, quan vivia a l'illa.

Inevitablement, però, la conversa condueix cap a la inadequada i sovint excessiva intervenció publicitària com a conseqüència, si més no en part, del turisme i on caldria una regulació que mantinguera els elements més significatius o que eliminara, per exemple, el monòlit que encara llueix en memòria de la dictadura. Joana Cotoner reconeix que el recorregut tipogràfic insinuat ha estat més pensat des del vesant monumental i proposa, finalment, endinsar-se per carrers on es troben mostres interessants de la tipografia popular.

Segons afirma Carles Marqués, el conductor de *Tarragona*, «Tarragona és la lletra T. Més que la T, seria la Tau». I aquesta reflexió ens porta als seus orígens i a la presència imponent de runes arqueològiques que es poden veure en diferents indrets de la ciutat; perquè Tarragona es va mantenir aliena als canvis durant el *boom* turístic dels anys 60, més concentrat a ciutats com Salou. A més, el seu enclavament entre Barcelona i València ha condicionat el desenvolupament de la ciutat i ha provocat que es promoguen iniciatives com *Mou-T per Tarragona*. Carles Marqués fa referència als dos grans emblemes del grafisme tarragoní: el licor Chartreuse i el club esportiu *Nàstic*, el més antic amb secció de futbol de l'Estat espanyol.

Des del punt de vista tipogràfic, la ciutat es defineix entre la potència del pes del vestigi romà i l'actualització de la

Tau en logos més recents com el de la Universitat Rovira i Virgili, dissenyat per Antoni Tàpies.

Abans d'iniciar l'entrevista, Ricard Huerta es deté en el passat il·lustre i el barri antic, el del Carme, de la ciutat de *València*. Amb la persona elegida en aquesta ocasió, tractarà aspectes relatius al patrimoni cultural i d'altres que coneix bé l'entrevistat com a membre del Consell Valencià de Cultura. L'ex-rector i astrofísic Ramon Lapiedra reconeix certa fruïció en els símbols cabalístics, més enllà del seu significat. Parlen d'educació i TIC, i l'entrevistat confessa que, per a fer classe, prefereix la pissarra analògica que l'ordinador ja que marca un «tempo» distint «més adaptat a la possibilitat d'absorbir, per la banda dels alumnes, el missatge que els estàs donant».

I en parlar de disseny gràfic a València, arribem de seguida a Xavier Mariscal, qui ha acaparat gràficament els esdeveniments més importants de la ciutat: la nova imatge de Bancaixa (Bankia) o el disseny gràfic de la 32a America's Cup; però també altres projectes com el disseny anual de les Trobades d'Escoles en València.

Ricard i Ramon continuen el seu recorregut històric per la ciutat a través de les lletres, des de les del «Refugio» de la Guerra Civil, dissenyades amb un estil *déco*, fins d'altres actuals i universals, com les que apareixen en el logo de Mercadona o Lladró. I al bell mig, l'etapa realment fructífera de la transició democràtica amb grafismes com els de la Mostra de Cinema del Mediterrani o el projecte gràfic de «València la mar de neta», substituït després i no per casualitat per «Valencia tu casa limpia».

VLC és, des de fa uns anys el logotip de la ciutat però, sense cap mena de

dubte, un dels dissenys gràfics que millor la representa és el de la Universitat de València, on Mariscal fusiona el barroquisme d'una edició divuitesca dels estatuts amb l'alegria de les seues propostes gràfiques.

Hem pogut comprovar que en aquest recorregut per les lletres de les ciutats proposades, no només hem identificat aspectes fonamentals del disseny gràfic o del patrimoni artístic i cultural de l'indret, sinó que aquesta anàlisi ens ha permès anar molt més enllà: «es tractaria de preveure, des del punt de vista pedagògic, que podem arribar a un tractament simbòlic del patrimoni, la qual cosa implicaria ocupar-se de qüestions ideològiques, psicològiques, socials, i humanes en definitiva, a més de les purament històriques».

I els aplecs de lletres, les paraules, acompleixen la seua funció estètica que sobrepassa el missatge o el significat que embolcallen:

(...) i la paraula del teu nom,
sense cap rellevància, acompleix
el seu paper escènic.

Martínez, À. *L'atanor de l'alquimista*, 2014